

INKLYUZIV TA'LIMNING MAQSAD VA VAZIFALARI

Akbarov Sardorjon Sodiqjon o'g'li

Muqimiy nomidagi Qo'qon davlat pedagogika

Maxsus pedagogika Logopediya yo'nalishi 2 bosqich talabasi

mail: surdopedagog.akbarova@mail.ru

Annotatsiya

Ushbu maqolada inklyuziv ta'limning maqsad va vazifalari, imoniyati cheklangan bolalarni inklyuziv ta'limga jalb etishning huquqiy asoslari hamda O'zbekistonda inklyuziv ta'limning joriy holati va mavjud muammolari yoritilgan.

Kalit so'z: adaptatsiya, konsepsiya, kommunikasiya, korreksiya, inklyuziv ta'lim, internat, ilmiy- amaliy tajribalar, huquqiy asos, tajriba-resurs markazi.

Hozirgi kunda Respublikamiz miqyosida imkoniyati cheklangan bolalar va o'smirlarni inklyuziv ta'limga jalb etishning huquqiy asosini mustahkamlash bilan bir qatorda ko'plab ilmiy- amaliy tajribalar olib borilmoqda. Respublikamizda olib borilayotga barcha islohotlarning maqsadi davlatimiz kelajagiga mustaxkam poydevor qurishdan iborat. Bu poydevor sog'lom, etuk va barkamol shaxslarni tarbiyalab voyaga etkazish natijasida yaratiladi. Maxsus ehtiyojli bolalar ta'lim tarbiyasi masalasi bugungi kunda eng dolzarb masalalar sirasiga aylanib bormoqda. Maxsus ta'lim imkoniyati cheklangan bolalar uchun ta'lim tizimi sifatida rivojlangan. Ushbu ta'lim imkoniyati cheklangan bolalarning ehtiyojlarini umumta'lim muasasalarida qondirib bulmaydi degan taxminlar asosida qurilgan. Maxsus ta'lim butun dunyoda maktab yoki internat shaklida, shuningdek umumta'lim maktablarining katta bo'lmagan qismlari sifatida faoliyat yuritadi.

Maxsus ehtiyojli bolalarning maxsus ta'lim tizimda o'qitilishi ularning maktabni tugatgach ijtimoiy jamiyatga moslashib ketishlarini qiyinlashtiradi.

SHuningdek, ularning o'z oilasidan uzoqda bo'lishlariga majbur qiladi. Bu toifa bolalar boqimandalikka o'rganib qoladilar, o'z-o'ziga xizmat qilishlarida qiyinchiliklarga duch keladilar. Bundan tashqari juda ko'plab maxsus ehtiyojli bolalar ta'limdan chetda qolib ketmoqdalar. Hozirgi kunda Respublikamizda alohida yordamga muhtoj bolalarni rivojlanish darajasi, imkoniyati nuqson

Proceedings of International Congress on “Multidisciplinary Studies in Education and Applied Sciences”

Hosted Online from Bilbao, Spain on November 10th, 2022.

www.conferencezone.org

xususiyatlari va qobiliyatlariga ko'ra maxsus yoki umumta'lim tizimida ta'lim olishini amalga oshirish maqsadida inklyuziv ta'lim siyosati amalga oshirilmoqda. Biroq inklyuziv ta'limning mazmun mohiyati to'g'risidagi bilim va ma'lumotlar hali jamiyatda etarli emas. «Inklyuziv» va «integratsiyalashgan» atamallari ko'pincha bir xil ma'noda ishlatiladi. SHunga qaramasdan falsafada ushbu tushunchalar orasida juda katta farq bor.

Nogiron bolani oddiy sharoitga joylashtirish integratsiyaga qarab qo'yilgan birinchi qadamdir.

Integratsiyalashgan ta'lim bu-diqqat markazida bolaning aynan maktabga kelib ketish muammosi turgan, maxsus ehtiyojli bolaning maktabga qatnash jarayonidir. Integratsiyalashgan ta'limda bolaga muammo sifatida qaraladi. Bu ta'lim tizimining quyidagicha shakllari mavjud:

A) Jismoniy integratsiya. Integratsiyaning bu shakli nogiron va nogiron bo'lmagan bolalar o'rtasidagi jismoniy farqni kamaytirishga qaratilgan. Oddiy maktab bilan yonma-yon joyda nogiron bolalar uchun maxsus bo'lim yoki sinf tashkil qilish mumkin.

B) Funktsional integratsiya. Bu shakl nogiron va nogiron bo'lmagan bolalar o'rtasidagi funktsional muammolarni kamaytirishga qaratilgan.

V) Ijtimoiy integratsiya. Integratsiyaning bu shakli ijtimoiy muammolarni kamaytirishga qaratilgan va u nogiron hamda nogiron bo'lmagan bolalar o'rtasidagi o'zaro aloqani qo'llab – quvvatlaydi. G) Jamiyatga integratsiya qilish kabilar.

Integratsiyalashgan talim tizimining bir qator quyidagicha chegaralangan tomonlari mavjud:

Umumta'lim muassasalarda kompleks tibbiy-pedagogik yordam olish imkoniyati bo'lmaydi.

Umumta'lim maktab pedagogi maxsus metodikani bilmaganligi sababli imkoniyati cheklangan bolalarning maxsus ehtiyojlarini qondirmaydi. Umumta'lim maktablarida tiflo, surdotexnik vositalar, maxsus tibbiyot uskunalari bo'lmaydi.

Sinfda o'quvchilar soni 25 tadan-35 gacha etadi va oqibatda ularning barchasiga ko'p vaqt ajrata olmaydi.

Umumta'lim maktablarda o'quvchilarda maxsus malaka va ko'nikmalarni shakllantirish uchun mutaxassislar bo'lmaganligi sababli, imkoniyat topish qiyin.

Umumta'lim maktablarda alohida dastur va darsliklardan foydalanish imkoniyati bo'lmaydi. Inklyuziv ta'lim tizimi integratsilashgan ta'lim tizimidan o'zinig mazmun – mohiyati, maqsadi, vazifalari va harakat dasturi bilan farqlanadi.

Inklyuziv ta'lim bu - davlat siyosati bo'lib, nogiron va sog'lom bolalar o'rtasidagi to'siqlarni bartaraf etish, maxsus ta'limga muxtoj bolalar, (ayrim sabablarga ko'ra nogiron bo'lgan) o'smirlar rivojlanishda uchraydigan nuqsonlar yoki iqtisodiy qiyinchiliklardan qat'iy nazar ijtimoiy hayotga moslashtirishga yo'naltirilgan umumta'lim jarayoniga qo'shishni ifodalovchi ta'lim tizimidir. Inklyuziv ta'lim alohida yordamga muxtoj bolalarni normal rivojlanishdagi bolalar bilan teng xuquqlilik asosida ta'lim tarbiya olishlarini taminlaydi. SHuning uchun ham ahamiyatlidir.

Oliy ta'lim tizimiga kiritilgan «Inklyuziv ta'lim tizimida rivojlanishda kamchiligi bo'lgan bolalarga ta'lim berish xususiyatlari» kursi inklyuziv ta'lim tiziminig mohiyati, mazmuni, maqsadi va jabxalarini ochib beradi va bu haqidagi nazariy ma'lumotlar bilan talabalarni qurollantiradi.

«Inklyuziv ta'lim tizimida rivojlanishda kamchiligi bo'lgan bolalarga ta'lim berish xususiyatlari» kursining predmeti inklyuziv ta'lim tizimi va uning mazmunidan iborat.

Bu kurs o'zining mazkur predmetiga asoslangan holda maqsad qo'yadi.

Mavjud maqsadlari shundan iboratki, bu kurs inklyuziv ta'limnig mazmun mohiyatini ochib berish bilan bir qatorda kerakli tavsiyalar ham ishlab chiqadi.

Tavsiyalarda barcha bolalarning ta'lim olish muhitini o'rganib maxsus ehtiyojli bolalarning ta'limiy ehtiyojlariga umumiy baho beriladi. Asosiy ma'no shundaki, sog'ligining yomonlashuvi yoki rivojlanishining orqada qolishi sababli alohida ehtiyojga ega bo'lgan bolalarni ham mumiy ta'lim jarayoniga kushish mumkin.

Inklyuziv ta'lim ta'lim berishning diqqat markazida bola turadi (o'quv rejasi emas) deb bu jarayonga yondashadi. Ushbu yondashuvlar bolalar xar xil sharoitda o'qiydi, rivojlanadi, ma'lumotni xar xil tezlikda qabul qiladi degan e'tirofga asoslanadi. Ular xar bir bolaning shu qatorda maxsus ehtiyojli bolalarning ham ehtiyojlarini qondiradigan ta'lim muxitini yaratib berishga qaratilgan.

Mazkur tavsiyalarning maqsadi - maktablarni maxsus ehtiyojli bolalarnig ehtiyojlariga javob beradigan qilib moslashtiradigan jarayonni qo'llab-quvvatlash.

Proceedings of International Congress on “Multidisciplinary Studies in Education and Applied Sciences”

Hosted Online from Bilbao, Spain on November 10th, 2022.

www.conferencezone.org

«Moslashtirish» deganda nafaqat maxsus ehtiyojli bolalarni maktabga bemalol borib kelishi, balki qatnashishidir. Maktab muxiti moslashuvchan bo'lib, bola ta'limdagi tartibga moslashishi kerak deb taxmin qilinmasdan, alohida xar bir bolaning ehtiyojlarini qondirishi kerak.

«Inklyuziv ta'lim» kursi o'z maqsadidan kelib chiqqan holda bir qator quyidagi vazifalarni hal etadi:

-talabalarga inklyuziv va integratsiyalashgan ta'lim tizimi haqida ma'lumot berish;

-inklyuziv ta'limning huquqiy asoslarini ochib berish;

-inklyuziv ta'limni joriy etish oldida turgan muammolarni o'rganish va bu muammolarni xal etish yullarini izlab topish;

-inklyuziv ta'limni qo'llab-quvvatlashnig asoslarini o'rganish;

-inklyuziv ta'lim tizimini joriy qilish tamoyillarini taxlil qilish;

-O'zbekiston Respublikasida inklyuziv ta'lim tizimini joriy qilish borasidagi nazariy, amliy va huquqiy axvolni o'rganish;

-inklyuziv ta'lim muasasalarining maqsad va vazifalarini belgilash;

-resurs o'qituvchinig ish faoliyati va maqsadi bilan tanishish;

-inklyuziv ta'lim muasasalarining xodimlari vazifalari bilan tanishish;

-inklyuziv ta'lim muasasalari mutaxassislarining ota-onalar bilan hamkorligining yo'lga qo'yilganlik darajasini aniqlash;

-inklyuziv ta'lim muassasalarida olib borilayotgan isloxotlarni o'rganish;

-inklyuziv ta'limga jalb qilish boskichlarini, amaliyotga joriy etish yo'llarini o'rganish, ish tajribalarini taxlil qilish kabilardan iborat.

SHunday qilib «Inklyuziv ta'lim» kursi o'zining mavzu doirasida maqsad va vazifalarini hal qilish asosida talabalarni inklyuziv ta'lim bo'yicha mukammal bilimlar bilan qurollantiradi. Inklyuziv ta'lim (ingliz tilidan olingan bo'lib, inclusive, inclusion— uyg'unlashmoq, uyg'unlashtirish, qamrab olmoq, qamrab olish ma'nolarini bildiradi) nogiron va sog'lom bolalar O'rtasidagi to'siqlarni (diskriminatsiyani) bartaraf etish, maxsus ta'limga muhtoj bolalar, (ayrim sabablarga ko'ra nogiron bo'lgan) o'smirlar rivojlanishida uchraydigan nuqsonlar yoki iqtisodiy qiyinchiliklardan qat'iy nazar ijtimoiy hayotga moslashtirishga yo'naltirilgan umumta'lim jarayoniga qo'shishini ifodalovchi ta'lim tizimidir. Inklyuziv ta'limning siyosati turli xil ehtiyojli bolalarni ta'lim olishini qo'llaydi hamda yaxshi hayot ko'rishiga imkon yaratadi.

Proceedings of International Congress on “Multidisciplinary Studies in Education and Applied Sciences”

Hosted Online from Bilbao, Spain on November 10th, 2022.

www.conferencezone.org

Inklyuziv ta’lim - davlat siyosati bo’lib, nogironligi yoki boshqa sabablar tufayli maxsus yordamga muhtoj, tarbiyasi og’ir, etim bolalar, VICH OITS bilan kasallangan bolalar uchun moslashuvchan, individuallashtirilgan yordam tizimi va barcha bolalarni teng ko’rishni ko’zda tutadigan ta’lim turidir. Millati, irqi, tanasining rangi, ijtimoiy kelib chiqishi, oilasining jamiyatda tutgan o’rni, moddiy va ma’naviy ahvoli, jismoniy yoki ruhiy rivojlanishida kamchiligi bo’lishidan qat’iy nazar barcha bolalarni teng ko’rish, ulardagi har qanday imkoniyatni qadrlash, rivojlantirishni ko’zda tutadigan ta’lim, hisoblanadi.

Inklyuziv ta’lim umumta’lim jarayonini rivojlantiradi na barcha bolalarga mos bo’lgan ta’limni joriy qiladi. Imkoniyati cheklangan bolalar ta’lim olishiga oid qo’shimcha moslamalarni tashkil qilib, nogiron bolalarning ta’lim olishiga qulay sharoit yaratadi. Inklyuziv ta’lim turli xil ehtiyojli bolalarning ta’lim olishiga qaratilgan metodologiyani rivojlantirishga harakat qiladi. Inklyuziv ta’lim turli ehtiyojlarni qondirishga qaratilgan ixcham turdagi dars berishga yondashadigan ta’lim turini amalga oshiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. R.Shomaxmudova. “Inklyuziv ta’lim. (Xalqaro va O’zbekistondagi tajribalar)” nomdagi monografiya, Toshkent 2010
2. X.S Raximova Koxlear Implantli bolalar bilan logopedik ish o’quv qo’llanma.2021 yil
3. U.Fayziyeva, D.Nazarova, F.Qodorova Surdopedagogika malaka oshirish insitutlari va pedagogika insitutlari uchun o’quv qo’lanma.
4. Mahmudov Khurshid Shukhratovich “IMPORTANT ASPECTS OF COOPERATION IN THE INCLUSIVE EDUCATIONAL PROCESS” ACADEMICIA An International Multidisciplinary Research Journal (Double Blind Refereed & Peer Reviewed Journal)
5. DOI: 10.5958/2249-7137.2020.01334.8
6. Mo’minova L.R.“Nutqi to’liq rivojlanmagan maktabgacha yoshdagi bolalar nutqini logopedik tekshirish bo’yicha metodik qo’llanma”Toshkent 1997 y.
7. Teshaoeva, F.R. THE USE OF COMPUTER GAMES TO DEVELOP SPEECH CAPABILITIES FOR CHILDREN WITH SPEECH DEFICIENCY. 2022/4/15. Conference Zone. Pages. 130-132

Proceedings of International Congress on “Multidisciplinary Studies in Education and Applied Sciences”

Hosted Online from Bilbao, Spain on November 10th, 2022.

www.conferencezone.org

8. Sodiqovna, R. K. (2021, January). USE OF INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN THE FORMATION OF SPEECH SKILLS IN CHILDREN WITH HEARING DISABILITIES. In Euro-Asia Conferences (Vol. 1, No. 1, pp. 443-444).
9. Mo'minova L. Ayupova L. “Logopediya” “Toshkent” 1993-yil.
10. Mahmudova, M. S. (2020). THE ROLE OF INDEPENDENT EDUCATION IN THE FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCIES OF PROSPECTIVE SPEECH THERAPISTS. Scientific Bulletin of Namangan State University, 2(10), 358-363.
11. Тешабоева, Ф. Р. (2020). PROBLEMS OF TEACHING THE MODULE" SPECIAL METHODS OF TEACHING THE MOTHER LANGUAGE" AT THE UNIVERSITY. Актуальные научные исследования в современном мире, (5-7), 229-232
12. Rakhimova Khurshidahon Sodiqovna. USE OF INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN THE FORMATION OF SPEECH SKILLS IN CHILDREN WITH HEARING DISABILITIES. International Virtual Conference On Innovative Thoughts, Research Ideas and Inventions in Sciences Hosted from Newyork, USA <http://euroasiaconference.com> January 20th 2021
13. Ayupova Mukarramxon Yuldashevna, Rakhimova Khurshidahon Sodiqovna. CORRECTION-PEDAGOGICAL WORK SYSTEM OF PREPARATION OF CHILDREN FOR INDEPENDENT ACTIVITY AFTER COCHLEAR IMPLANTATION. Proceedings of Global Technovation 2 nd International Multidisciplinary Scientific Conference Hosted from London, U.K. <https://conferencepublication.com> December 28th, 2020 Page 37-39
14. Рахимова, Х. С. (2020) Factors in the formation of motivation for independence in children on the basis of auditory and speech rehabilitation after cochlear implantation, Scientific Bulletin of Namangan State University, 2(10), 391-396
15. Teshaboeva F.R. Effective factors for the organization of theoretical training in the module" Special methods of teaching the mother tongue" in the field of higher defectological education. Scientific Bulletin of Namangan State University 2 (10), 383-387

Proceedings of International Congress on “Multidisciplinary Studies in Education and Applied Sciences”

Hosted Online from Bilbao, Spain on November 10th, 2022.

www.conferencezone.org

16. Sobirikhonovna, M. M. (2020). An Innovative Mechanisms to Increase the Effectiveness of Independent Education of Future Defectologists. *International Journal on Integrated Education*, 3(11), 210-211.8.
17. Sobirikhonovna, M. M. (2020, December). PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE SPEAKERS IN THE PERIOD OF INDEPENDENT STUDY. In *Archive of Conferences* (Vol. 10, No. 1, pp. 75-76).
18. Mahmudova, M. S. (2020). THE ROLE OF INDEPENDENT EDUCATION IN THE FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCIES OF PROSPECTIVE SPEECH THERAPISTS. *Scientific Bulletin of Namangan State University*, 2(10), 358-363.
19. Тешабоева, Ф. Р. (2020). PROBLEMS OF TEACHING THE MODULE "SPECIAL METHODS OF TEACHING THE MOTHER LANGUAGE" AT THE UNIVERSITY. *Актуальные научные исследования в современном мире*, (5-7), 229-232.
20. Sodiqovna, R. K., & Zulfiya, A. Formation of Independence Motivation Based on Rehabilitation Work with Children with Cochlear Implants. *International Journal on Integrated Education*, 3(10), 310-312.